

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

LKI.410.7.3.2025

Pani
Aneta Chwalik
Dyrektor
Powiatowe Centrum Pomocy
Rodzinie w Busku-Zdroju
ul. Bohaterów Warszawy 120
28-100 Busko-Zdrój

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/25/060 Zapewnienie opieki dzieciom i młodzieży umieszczonym w domach pomocy społecznej

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Busku-Zdroju, ul. Bohaterów Warszawy 120, 28-100 Busku-Zdrój (dalej: PCPR lub Centrum).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Aneta Chwalik, Dyrektor PCPR (dalej: Dyrektor) od 6 lipca 2020 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none">1. Działania na rzecz wsparcia dla niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i młodzieży.2. Nadzór nad działalnością domów pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną.
Okres objęty kontrolą	Od stycznia 2022 r. do zakończenia czynności kontrolnych ¹ , z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały znaczenie dla przedmiotu kontroli.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ² .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Kielcach.
Kontroler	Przemysław Pikuła, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKI/69/2025 z 18 czerwca 2025 r.

(akta kontroli str. 1-2)

¹ Do 29 września 2025 r.

² Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna³ kontrolowanej działalności⁴

OCENA OGÓLNA

PCPR w latach 2022-2025 nie planował oraz nie podejmował działań, które mogłyby przyczynić się do opuszczenia domu pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie⁵ przez umieszczonych w nich małoletnich. Nadzór PCPR nad działalnością DPS dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie realizowany był na ogół prawidłowo. Pracownicy Centrum corocznie przeprowadzali kontrole w DPS, jednak nie były one poprzedzone rzetelną analizą ryzyka. Wskutek tego w trakcie przeprowadzonych kontroli pracownicy PCPR nie zidentyfikowali nieprawidłowości polegających na m.in.: nieokreśleniu wymiaru czasu zajęć do realizacji w indywidualnych planach wsparcia mieszkańców, przechowywaniu leków niezgodnie z zasadami określonymi w wewnętrznych procedurach medycznych, nieprzeszkoleniu w zakresie udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej wszystkich pracowników zespołu terapeutyczno-opiekuńczego, nieprzewodzeniu rejestracji podawania leków zleconych przez lekarza,. W PCPR w sposób rzetelny rozpatrzono jedyną skargę dotyczącą małoletniego mieszkańca DPS. Ponadto w Centrum rzetelnie analizowano informacje zawarte w rejestrze zdarzeń nadzwyczajnych. Dyrektor pomimo dostępnych wolnych miejsc w DPS w okresie objętym kontrolą (do 8 września 2025 r.) na etapie kierowania do Domu poinformowała trzy ośrodki pomocy społecznej o odmowie przyjęcia czworga małoletnich z niepełnosprawnością intelektualną, co było działaniem nierzetelnym. Dyrektor wydała w stosunku do ośmiu z 15 małoletnich decyzję o umieszczeniu, pomimo że DPS nie dysponował wolnymi miejscami w ramach limitu określonego przez Wojewodę Świętokrzyskiego. Dyrektor w jednej spośród pięciu objętych analizą decyzji orzekła okres umieszczenia niezgodnie z rozstrzygnięciem zawartym w postanowieniu sądu. PCPR nie dysponowało dokumentacją podsumowującą 22 z 25 kontroli przeprowadzonych w latach 2022-2025 (do 11 czerwca) w DPS przez inne podmioty w zakresie przestrzegania praw mieszkańców lub obszarach oddziałujących na te prawa, pomimo tego, że Centrum sprawuje nadzór nad tymi jednostkami. Niepodejmowanie działań w kierunku ich uzyskania uznać należy za naruszenie kryterium rzetelności. Dokumentację Centrum zgromadziło dopiero w trakcie kontroli NIK.

³ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁴ W związku z tym, iż żaden z małoletnich mieszkańców na moment skierowania do DPS nie zamieszkiwał na terenie powiatu buskiego, nie dokonano oceny planowania i działań PCPR mających na celu minimalizowanie ryzyka ich umieszczenia w DPS.

⁵ Dalej: DPS.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe⁶ kontrolowanej działalności

OBSZAR 1. Działania na rzecz wsparcia dla niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i młodzieży

Opis stanu faktycznego

Określone ustawami zadania własne i zadania zlecone powiatu z zakresu pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie realizowało PCPR. Centrum wykonywało również zadania organizatora pieczy zastępczej oraz sprawowało nadzór nad działalnością domów pomocy społecznej funkcjonujących na terenie powiatu buskiego. Ponadto do PCPR należało opracowanie projektów Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2021-2023 oraz na lata 2024-2026, Powiatowej Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Buskim na lata 2021-2030 oraz Powiatowego Programu Działania na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami w Powiecie Buskim na lata 2021-2030. Przy realizacji ww. zadań Centrum zobowiązane było do współpracy z jednostkami organizacyjnymi powiatu, jednostkami samorządu terytorialnego, administracją rządową, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami. Ponadto PCPR sprawował nadzór nad działalnością domów pomocy społecznej funkcjonujących na terenie powiatu buskiego.

(akta kontroli str. 902-908)

W PCPR opracowano projekty Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2021-2023 oraz na lata 2024-2026, Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021-2030 oraz Powiatowego Programu Działania na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami w Powiecie Buskim na lata 2021-2030. W okresie objętym kontrolą Centrum nie opracowało projektu lokalnego planu deinstytucjonalizacji usług społecznych. Dyrektor wyjaśniła: *PCPR podjął działania w celu opracowania lokalnego planu deinstytucjonalizacji w 2024 r. PCPR zgłosiło zapotrzebowanie na usługi doradcze dla jednostek samorządu terytorialnego organizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego (...). Odbły się dwa spotkania robocze w tej sprawie (...). O kolejnych spotkaniach mieliśmy być informowani na bieżąco. Aktualnie ustalono, że szkolenia te rozpoczną się pod koniec roku 2025. W związku z podjętymi działaniami w celu uzyskania profesjonalnego wsparcia w opracowaniu tego dokumentu PCPR nie podejmował dalszych działań w sprawie (...).*

(akta kontroli str. 872, 909-917)

W ww. projektach dokumentów dokonano diagnozy i oceny sytuacji osób z niepełnosprawnością w powiecie buskim. Przedstawiono m.in. liczbę osób w wieku do 16 roku życia, którym w latach 2017-2019 wydano orzeczenie o niepełnosprawności. Wskazano jakie choroby były przyczyną ich wydania oraz liczbę rodzin, które otrzymały z tytułu niepełnosprawności wsparcie z gmin wchodzących w skład powiatu buskiego. W dokumentacji podkreślono: *zebranie*

⁶ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

aktualnych szczegółowych danych na temat liczby osób z niepełnosprawnościami w powiecie buskim stwarza spore problemy. Zadanie to nie jest łatwe, ponieważ brakuje aktualnych danych dotyczących liczby osób z niepełnosprawnościami. Zarówno ZUS, KRUS jak i GUS nie prowadzą statystyki i sprawozdawczości w tym zakresie na danym obszarze, np. powiatu (...).

W ww. dokumentacji nie wyodrębniono działań na rzecz dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną, w kontekście wsparcia minimalizującego ryzyko ich umieszczenia w DPS. Powyższe wynikało z przyjętego przez Centrum założenia, by nie wyodrębniać wsparcia dla poszczególnych grup osób w grupie osób niepełnosprawnych. Jak wyjaśniła Dyrektor, wszystkie działania na rzecz niepełnosprawnych skierowane były do dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie zagrożonej umieszczeniem w DPS bądź ich opiekunów. Działania, za które odpowiedzialne lub współodpowiedzialne było Centrum polegały m.in. na zwiększeniu skali usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania⁷, tworzeniu punktów porad specjalistycznych dla osób starszych, długotrwale ciężko chorych oraz ubogich⁸, likwidacji barier architektonicznych oraz barier transportowych⁹, promocji rodzicielstwa zastępczego¹⁰, udzielaniu porad psychologicznych, pracownika socjalnego lub porad prawnych¹¹. Wszystkie założone działania miały określone mierniki z podaniem wartości bazowych i referencyjnych.

W projekcie Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Buskim na lata 2021-2030, Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Buskim na lata 2021-2030 oraz Powiatowym Programie Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2021-2023 nie ujęto działań na rzecz poszukiwania możliwości opuszczenia DPS przez dzieci i młodzież. Ze względu na przygotowanie projektów tych dokumentów przed okresem objętym kontrolą, Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje nieprawidłowości. Ww. działań nie zawierał również projekt Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2024-2026, o czym szerzej w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

Cele strategiczne i operacyjne wynikające z Powiatowej Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021-2030 były przez Centrum w okresie objętym kontrolą monitorowane i analizowane. Efektem tych działań były sporządzane przez Centrum corocznie sprawozdania.

(akta kontroli str. 784-866, 871, 909, 916, 923)

W okresie objętym kontrolą Centrum nie opracowało procedur współdziałania z organizatorami pieczy zastępczej, powiatowymi centrami pomocy rodzinie oraz innymi podmiotami w celu zapobiegnięcia umieszczenia dzieci i młodzieży w DPS i nie podjęto działań w tym zakresie. Dyrektor wyjaśniła, że nie podjęto

⁷ Mierniki, m.in. takie: Liczba osób wymagających pomocy w formie usług opiekuńczych, liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania

⁸ Mierniki: Liczba działających punktów porad, Liczba udzielonych porad.

⁹ Mierniki: Liczba zlikwidowanych barier architektonicznych, Wartość zlikwidowanych barier architektonicznych.

¹⁰ Mierniki: Liczba przeprowadzonych kampanii, liczba przeprowadzonych szkoleń, liczba powstałych nowych form pieczy zastępczej.

¹¹ Mierniki: liczba udzielonych porad psychologicznych/pracownika socjalnego/prawnych, liczba osób korzystających z porad psychologicznych/pracownika socjalnego/prawnych.

działań w celu ich opracowania, gdyż Centrum nie umieszczało w DPS małych z terenu powiatu buskiego.

(akta kontroli str. 739, 872)

Na terenie powiatu buskiego funkcjonują dwa DPS dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, tj. DPS w Zborowie oraz DPS w Gnojnie¹². Oba DPS były również przeznaczone dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie. W latach 2022-2025 (do 31 marca) liczba miejsc wynosiła:

- w Zborowie 65, w tym: 55 dla osób dorosłych i 10 dla dzieci i młodzieży;
- w Gnojnie 100, przy czym liczba miejsc dla dzieci i młodzieży nie została wyodrębniona.

Wykorzystanie miejsc według stanu na koniec roku w latach 2022-2024 oraz na koniec I kwartału 2025 r. w poszczególnych DPS wynosiło:

- DPS w Zborowie: w roku 2022 - 63 (97% określonego limitu), z czego: przez dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie - 63 (113%), przez dzieci i młodzież niepełnosprawną intelektualnie - jedno (10%), w roku 2023 - 66 (102%), z czego: przez dorosłych - 64 (116%), przez dzieci i młodzież - dwa (20%), w roku 2024 - 64 (98%), z czego: przez dorosłych - 64 (116%), przez dzieci i młodzież - dwa (20%), na koniec I kwartału 2025 r. - 63 (97%), z czego: przez dorosłych - 61 (111%), przez dzieci i młodzież - dwa (20%);
- DPS w Gnojnie: w roku 2022 - 101 (101% określonego limitu), z czego: przez dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie - 97, przez dzieci i młodzież niepełnosprawną intelektualnie - cztery, w roku 2023 - 100 (100%), z czego: przez dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie - 93, przez dzieci i młodzież niepełnosprawną intelektualnie - siedem, w roku 2024 i na koniec I kwartału roku 2025 - 100 (100%), z czego: przez dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie - 92, przez dzieci i młodzież niepełnosprawną intelektualnie - osiem.

Odnośnie przyjmowania osób dorosłych niezgodnie z limitem ustalonym przez Wojewodę Świętokrzyskiego Dyrektor wyjaśniła: (...) *przyjmowano osoby niezgodnie z limitem ustalonym przez Wojewodę Świętokrzyskiego z uwagi na to że w tym okresie nie było zapotrzebowania do umieszczenia dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie w tym DPS a jednostka ta posiadała wolne miejsca przeznaczone dla dzieci i młodzieży. Było natomiast zapotrzebowanie na umieszczenie w tym DPS osób dorosłych niepełnosprawnych. Kierując się zasadą pomocniczości wobec osób wymagających natychmiastowego zabezpieczenia w formie opieki całodobowej PCPR wystawiało w tej sprawie decyzje umieszczające.*

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że istniało ryzyko, że zabraknie miejsca dla dzieci.

Liczba niepełnoletnich mieszkańców według stanu na koniec roku w latach 2022-2024 oraz na koniec I kwartału 2025 r. w poszczególnych DPS wynosiła:

- w DPS w Zborowie: w 2022 r. - jedna (2%), a w pozostałych latach - dwie osoby (od 2% do 3%);
- w DPS w Gnojnie: 2022 r. - sześć (6%), 2023 r. - siedem (7%), 2024 r. - dziewięć (9%) i 2025 r. - siedem osób (7%).

W ww. latach najliczniejszą grupą wiekową była w:

¹² Jednostki organizacyjne powiatu buskiego.

- w Zborowie w wieku powyżej 50 roku, tj. odpowiednio: 34 (52%), 37 (57%) , 39 (60%) i 37 (60%);
- w Gnojnie w przedziale wieku 26-50 lat, tj. odpowiednio: 64 (64%), 61 (61%), 58 (58%) i 57 (57%).

(akta kontroli str. 740)

PCPR podejmował działania wspierające dzieci i młodzież niepełnosprawną. W okresie objętym kontrolą (do 30 czerwca 2025 r.) w ramach zadań powiatu zapewniono m.in. dofinansowanie:

- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny (sześć osób);
- zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (89);
- uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych (46);
- likwidacji barier architektonicznych (19).

(akta kontroli str. 985-1015)

W latach 2022-2024 (na dzień 31 grudnia) oraz na koniec pierwszego kwartału 2025 r. na terenie powiatu buskiego nie było rodzin zastępczych specjalistycznych, nad którymi nadzór sprawuje PCPR. Dyrektor wyjaśniła: (...) *żadna rodzina zastępcza nie złożyła wniosku o ustanowienie jej (...) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Busku-Zdroju stale prowadzi promocję rodzicielstwa zastępczego (...) polega ona m.in. na rozpowszechnianiu ulotek z informacją o poszukiwaniu osób chętnych do pełnienia tej funkcji, informacje te przesyłane były do urzędów gmin powiatu buskiego z prośbą o rozpowszechnienie. Takie same informacje zamieszczane są na stronach internetowych naszych lokalnych mediów, Fb. Na naszej stronie internetowej stale są zamieszczane informacje o poszukiwaniu rodzin zastępczych. Przygotowany został także spot reklamowy rodzicielstwa zastępczego, który prezentowany jest podczas ważnych imprez organizowanych przez PCPR, czy powiat ale także imprez gminnych i miejskich. Rok rocznie PCPR przygotowuje kalendarze ścienne promujące rodzicielstwo zastępcze a następnie rozpowszechnia się je wśród placówek, instytucji, szkół powiatu buskiego. Organizowany jest także Festyn Rodzinny (...) podczas którego informacje o poszukiwaniu osób chętnych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej rozpowszechniane są wśród społeczności lokalnej (...) PCPR swoje stoisko rozstawia także podczas organizowanych dożynek powiatowych.*

(akta kontroli str. 738, 877)

W okresie objętym kontrolą (do 31 marca 2025 r.) nie wystąpiły przypadki odrzucenia przez Centrum kandydatury na rodzinę zastępczą dla niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i młodzieży.

(akta kontroli str. 737)

PCPR w latach 2022-2025 nie realizował programów sprzyjających procesowi deinstytucjonalizacji usług społecznych w lokalnym środowisku dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie takich jak: rozwój mieszkań chronionych, w tym wspieranych i treningowych, opiekun osobisty osoby niepełnosprawnej, rozwój usługi opieki wytchnieniowej czy program pn. *Od zależności ku samodzielności*. Dyrektor wyjaśniła: *PCPR (...) nie realizował wymienionych programów, gdyż nie było zapotrzebowania wśród powiatowej społeczności lokalnej. Programy takie jak opiekun osoby niepełnosprawnej, czy*

opieka wytchnieniowa realizowane są w każdej gminie powiatu buskiego. Ponadto przy domach pomocy społecznej w Zborowie funkcjonują Lokale aktywizujące, z których wsparcia mogą skorzystać osoby niepełnosprawne, czy niesamodzielne.

PCPR realizował natomiast w latach 2022-2025 program „Aktywny Samorząd”, którego adresatami były osoby z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności oraz dzieci do 16 roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności. Celem programu było wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów w życiu społecznym, zawodowym i dostępie do edukacji. Z ww. programu w okresie objętym kontrolą (do 30 czerwca 2025 r.) skorzystało łącznie 13 dzieci, z czego: w 2022 r. – troje, 2023 r. – sześcioro i 2024 r. czworo. W ramach programu dofinansowano zakup sześciu fotelików samochodowych, trzech wózków inwalidzkich o napędzie elektrycznym oraz czterokrotnie sprzętu elektronicznego i oprogramowania.

(akta kontroli str. 741, 872, 932)

Odnośnie barier w obszarze wsparcia rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym intelektualnie, które w konsekwencji skutkować mogą koniecznością umieszczenia dziecka w DPS Dyrektor podała: *W mojej ocenie główne systemowe bariery (...) to: bariery finansowe – niewystarczający poziom świadczeń w stosunku do faktycznych kosztów opieki i rehabilitacji, brak elastycznych form wsparcia finansowego oraz trudności w łączeniu opieki z aktywnością zawodową, bariery w dostępie do usług – ograniczona dostępność specjalistycznych usług opiekuńczych, rehabilitacyjnych i terapeutycznych, długie kolejki do świadczeń publicznych i objęcia pełną opieką zdrowotną, niewystarczająca oferta usług opieki wytchnieniowej, bariery edukacyjne i integracyjne – zbyt mała liczba placówek edukacyjnych dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, problemy z transportem i ograniczone możliwości rozwijania samodzielności dziecka, bariery instytucjonalne – brak koordynacji pomiędzy systemem pomocy społecznej, edukacji i ochrony zdrowia, skomplikowane procedury formalne oraz niedobór specjalistów świadczących pomoc rodzinom, bariery emocjonalne i społeczne – niewystarczające wsparcie psychologiczne dla rodziców i rodzeństwa, stygmatyzacja oraz poczucie osamotnienia rodzin. Konsekwencją kumulacji powyższych barier jest przeciążenie rodzin zarówno ekonomiczne, jak i psychiczne, co w wielu przypadkach prowadzi do rezygnacji z opieki domowej i w efekcie do konieczności korzystania z instytucjonalnych form opieki, w tym domów pomocy społecznej (...).*

(akta kontroli str. 877-878)

Na próbie pięciu spraw ustalono działania w zakresie deinstytucjonalizacji usług na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie w lokalnym środowisku jakie podejmowały ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych/powiatowe centra pomocy rodzinie, przed umieszczeniem dziecka w DPS¹³. I tak:

- małeletni przed umieszczeniem w DPS przebywający w rodzinie zastępczej zawodowej oraz rodzinnym domu dziecka¹⁴.

Ośrodek pomocy społecznej prowadził monitoring rodziny zastępczej, w której umieszczony był małeletni poprzez wizyty w miejscu zamieszkania rodziny jeden

¹³ Informacje uzyskano w trybie art. 29 ust.1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

¹⁴ Małeletni po opuszczeniu rodziny zastępczej zawodowej przebywał w niej trzy miesiące.

raz w miesiącu. W ramach działań pomocowych świadczone poradnictwo rodzinne. Ponadto zaoferowano opiekunowi wsparcie w formie asystenta rodziny oraz informowano go o możliwości uzyskania bezpłatnej pomocy prawnej, socjalnej i psychologicznej. Wsparcie nie zostało przyjęte. Opiekun każdorazowo odmowę tłumaczył tym, że otrzymuje już pomoc ze strony powiatowego centrum pomocy rodzinie. Dyrektor ośrodka pomocy społecznej podała, że z uwagi na zaobserwowane nieprawidłowości w sprawowaniu opieki nad małoletnimi¹⁵, fakt, iż opiekun zgłaszał, że pełnienie funkcji rodziny zastępczej przewyższa jego możliwości tj. m.in. bardzo duże trudności wychowawcze dwójki z nich (nie małoletni), samotne wychowywanie dzieci po przyjęciu pod opiekę trójki niepełnosprawnych dzieci w ramach rodziny zastępczej, które to ze względu na pogłębiającą się niepełnosprawność stwarzały coraz większą trudność w sprawowaniu opieki czy pogorszenie się jego stanu psychicznego ośrodek pomocy społecznej nie podejmował dalszych działań mających na celu pozostanie małoletniego w rodzinie zastępczej. Ośrodek nie współpracował z organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej w celu umieszczenia małoletniego w innej rodzinie zastępczej, nie zgłaszał dziecka do przysposobienia do ośrodka adopcyjnego. Dyrektor ośrodka pomocy społecznej poinformowała, że nie są to ustawowe zadanie gminy. Po umieszczeniu małoletniego w domu pomocy społecznej nie podejmowano próby zapewnienia opieki w środowisku rodzinnym. Dyrektor podała, że matka nie zamieszkuje na terenie gminy, a ojciec ustnie deklarował, że nie zamierza podejmować żadnych działań zmierzających do przejęcia opieki nad synem. Dyrektor ośrodka pomocy społecznej nie wyjaśniła przyczyn niepodjęcia poszukiwań dla małoletniego rodziny zastępczej.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie w ramach działań mających na celu pozostanie małoletniego w rodzinie zastępczej zapewniło opiekunowi pomoc psychologiczną oraz w sprawowaniu opieki na dziećmi i pracach gospodarskich. Z uwagi na problemy/trudności występujące w rodzinie zastępczej zawodowej oraz rodzinnym domu dziecka podejmowano próby umieszczenia małoletniego w specjalistycznej rodzinie zastępczej, pieczy instytucjonalnej, a w związku z brakiem wolnych miejsc w pieczy zastępczej również w zakładzie opiekuńczo-leczniczym. Próby te polegały na kontaktach telefonicznych oraz wysłaniu pisemnych zapytań do przedstawicieli ww. jednostek i okazały się nieskuteczne. Podmioty do których kierowano zapytania uzasadniały odmowę przyjęcia brakiem wolnych miejsc lub wymagającym stanem zdrowia małoletniego. Powiatowe centrum pomocy rodzinie nie podjęło działań w kierunku utrzymania rodziny zastępczej dla małoletniego poprzez doprowadzenie do opuszczenia rodziny dwójki innych dzieci, które to sprawiały rodzicowi zastępczemu trudności wychowawcze (które przyczyniły się do rezygnacji z tworzenia rodziny zastępczej). Tworząca rodzinę zastępczą wskazywała, że: *rozstanie z (...) kosztowało ją sporo emocji*. Zdaniem Dyrektora powiatowego centrum pomocy rodzinie ww. działanie nie spowodowałoby utrzymania rodziny zastępczej.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie w 2021 r. zostało poinformowane przez ośrodek adopcyjny, że małoletni został zakwalifikowany do przysposobienia i będzie zgłoszony do Wojewódzkiego Banku Danych o dzieciach oczekujących

¹⁵ Stosowanie przemocy fizycznej i psychicznej w rodzinie.

na przysposobienie. Zgłoszenie do ww. bazy wynikało z tego, że nie było kandydatów do adopcji z terenu województwa. Ponadto w 2021 r. poinformowano powiatowe centrum pomocy rodzinie, że małoletni nie został zakwalifikowany do adopcji zagranicznej. Jednocześnie ośrodek adopcyjny poprosił o aktualizowanie dokumentacji i bieżące monitorowanie sytuacji dziecka, celem analizy zasadności zgłoszenia i kwalifikacji małoletniego do przysposobienia międzynarodowego w przyszłości szczególnie pod kątem efektywności prowadzenia poszukiwania kandydatów do przysposobienia na terenie kraju. Powiatowe centrum pomocy rodzinie nie prowadziło dalszej korespondencji w tej sprawie. Dyrektor poinformowała: *sytuacja małoletniego (...) była na bieżąco aktualizowana i monitorowana celem zasadności zgłoszenia i kwalifikacji do przysposobienia międzynarodowego oraz przysposobienia na terenie kraju.*

– małoletnia przed umieszczeniem w DPS przebywająca w rodzinie biologicznej.

Ośrodek pomocy rodzinie¹⁶ prowadził monitoring rodziny w której wychowywała się małoletnia. Polegał on na utrzymywaniu w latach 2016-2025 kontaktu przydzielonego na wniosek pracownika socjalnego asystenta rodziny z opiekunem, wychowawcą szkolnym oraz wychowawcą internatu. Oprócz pomocy asystenta rodziny, który prowadził psychoedukację w zakresie kompetencji rodzicielskich, zapewnienia potrzeb dziecka przez rodzica i zapewnienia bezpieczeństwa w ramach działań pomocowych, jednostka objęła rodzinę wsparciem w formie specjalistycznych usług opiekuńczych i pracy socjalnej. Ponadto małoletnia realizowała obowiązek szkolny w jednostce należącej do gminy oraz przebywała w internacie. Działania pomocowe okazały się nieskuteczne. Dyrektor jednostki podała, że współpraca z rodzicem była trudna z uwagi na to, że nie był on chętny do realizacji proponowanych działań. Ośrodek pomocy rodzinie nie prowadził działań w kierunku zabezpieczenia małoletniego w pieczy zastępczej czy rodzinie adopcyjnej. Dyrektor jednostki poinformowała, że umieszczenie małoletniej w DPS odbyło się w związku z realizacją postanowienia Sądu. Jednocześnie dodała; *(...) nasz ośrodek nie był stroną postępowania a jedynie realizatorem postanowienia sądowego. Wniosek o DPS złożyła matka (...), która mimo szeregu wsparcia instytucjonalnego podjęła decyzję o umieszczeniu córki w DPS. Po umieszczeniu małoletniej w DPS ośrodek pomocy rodzinie nie podejmował próby zapewnienia jej opieki w środowisku rodzinnym. Dyrektor poinformowała: nie były realizowane takie działania ponieważ umieszczenie (...) odbyło się w związku z realizacją postanowienia sądu (...), który z urzędu udzielił zabezpieczenia na czas trwania postępowania (...).*

– małoletnia przed umieszczeniem w DPS przebywająca w rodzinnym domu dziecka.

Ośrodek pomocy społecznej¹⁷ prowadził monitoring rodziny zastępczej, w której umieszczony był małoletni. Monitoring był prowadzony przez koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej i polegał na wizytach w miejscu zamieszkania rodziny (raz albo dwa razy w miesiącu), okresowym nadzorowaniu spotkań małoletniego z rodzicem biologicznym, które odbywały się na terenie ośrodka oraz kontakcie telefonicznym z rodziną zastępczą. W ramach działań pomocowych prowadzono

¹⁶ Jednostka wykonuje zadania własne i zlecone gminy i powiatu z zakresu pomocy społecznej.

¹⁷ Jednostka wykonuje zadania własne i zlecone gminy i powiatu z zakresu pomocy społecznej.

rozmowy wspierające z rodzicami zastępczymi oraz wychowawczo-motywuujące z dziećmi, organizowano szkolenia i warsztaty dla rodzica zastępczego, zatrudniono osobę do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich w wymiarze 120 godzin miesięcznie. Ośrodek pomocy społecznej w momencie braku możliwości utrzymania małoletniego w rodzinie zastępczej podjął próbę umieszczenia dziecka w innej rodzinie zastępczej, która okazała się nieskuteczna. Specjalistyczna rodzina zastępcza oświadczyła, że ze względu na wiek nie są w stanie przyjąć następnego dziecka. Jednostka nie podejmowała innych prób mających na celu umieszczenie małoletniej w rodzinie zastępczej. Dyrektor ośrodka pomocy społecznej poinformowała: (...) *takie poszukiwania, w tym samym czasie, odbyły się względem innych dzieci, które wymagały specjalistycznej opieki (...) a mimo to, nigdzie nie było wolnych miejsc. Ojciec biologiczny, próbował we własnym zakresie przekonać najbliższe mu osoby oraz osoby obce do przejęcia opieki nad jego córką, jednakże nikt nie wyraził zgody (...).* Ośrodek pomocy społecznej nie podejmował współpracy z ośrodkami adopcyjnymi, gdyż małoletni nie miał uregulowanej sytuacji prawnej. Odnośnie umieszczenia w DPS zamiast w instytucjonalnej pieczy zastępczej Dyrektor ośrodka pomocy społecznej podała: *na terenie (...) nie funkcjonuje żadna placówka opiekuńczo-wychowawcza (...) Ośrodek pomocy społecznej (...) kontaktował się telefonicznie z placówkami terapeutycznymi na terenie województwa (...), jednakże nie znaleziono wolnych miejsc (...).* Po umieszczeniu dzieci i młodzieży w DPS Jednostka nie podejmowała próby zapewnienie małoletniemu opieki w środowisku rodzinnym. Dyrektor ośrodka pomocy społecznej poinformowała: (...) *byłoby to trudne do zrealizowania. Od miesiąca maja 2025 r. do chwili obecnej, tut. Ośrodek poszukuje miejsc w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej dla trojga dzieci (...) Z obserwacji tut. Ośrodka i rozmów z rodzicami zastępczymi funkcjonującymi na terenie (...) wynika, że są one gotowe na przyjęcie w pieczę zastępczą małych dzieci, nie wymagających szczegółowej opieki. Tut. Ośrodek, tak jak i inni organizatorzy pieczy zastępczej w całym kraju boryka się z problemem zabezpieczenia w pieczy zastępczej nastolatków, dzieci zaburzonych psychicznie, czy dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia. Nadmieniam się, że (...) nadal pozostaje w ewidencji Rodzinnego Domu Dziecka, gdyż nie zapadło Postanowienie Sądu o rozwiązaniu dla niej rodzinnej pieczy zastępczej. Z informacji uzyskanych od ojca biologicznego i rodziców zastępczych, którzy pozostają w stałym kontakcie, zarówno z pracownikami DPS, jak i małoletnią, wynika, że (...) szybko się zaaklimatyzowała w nowym środowisku, czuje się tam dobrze. A co najważniejsze, ma tam zapewnioną odpowiednią, specjalistyczną pomoc, której nie był w stanie zapewnić jej Rodzinny Dom Dziecka (...) Ośrodek wspiera ojca biologicznego w utrzymaniu bezpośredniego kontaktu z małoletnią, poprzez możliwość zapewnienia transportu z jego miejsca zamieszkania do DPS (...).*

– małoletni przed umieszczeniem w DPS przebywający w szpitalu.

Ośrodek pomocy społecznej nie prowadził monitoringu rodziny zagrożonej kryzysem, gdyż jak podała Dyrektor jednostki rodzina do chwili otrzymania postanowienia sądu nie była jej znana. W konsekwencji, nie były prowadzone żadne działania pomocowe w celu pozostania dziecka w rodzinie. Z informacji przekazanych przez Dyrektor ośrodka pomocy społecznej wynika, że jednostka mając na uwadze dobro i szczególne potrzeby dziecka, działania koncentrowała na znalezieniu wolnego miejsca i jak najszybszym wydaniu skierowaniu do DPS. Jednostka nie współpracowała z organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej, gdyż

jak podano nie jest to ustawowe zadanie jednostki. Jednostka natomiast miała wiedzę, że takie działania podejmowało powiatowe centrum pomocy rodzinie. Ośrodek pomocy społecznej nie zgłaszał dziecka do przysposobienia do ośrodka adopcyjnego, ponieważ na etapie postępowania w przedmiocie wydania decyzji kierującej otrzymano dokumentację, z której wynikało, że zgłoszenie takie zostało już dokonane przez powiatowe centrum pomocy rodzinie. Ośrodek pomocy społecznej po umieszczeniu dziecka w DPS nie podejmował próby zapewnienia dziecku opieki w środowisku rodzinnym. Dyrektor ośrodka pomocy społecznej poinformowała, że po upływie miesiąca od umieszczenia dziecka w DPS rodzice wycofali zgodę na przysposobienie, a po trzech dziecko wróciło pod opiekę rodziców. Ponadto podała, że ośrodek pomocy społecznej udzielił im pomocy w uzyskaniu przysługujących świadczeń oraz zaproponował wsparcie psychologa.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie nie podejmowało działań mających na celu pozostanie małoletniego przy rodzicach biologicznych. Dyrektor jednostki poinformowała: *Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 r. poz. 49)¹⁸ pracę z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej organizuje gmina lub podmiot któremu gmina zleciła realizację tego zadania (...) w związku z powyższym w celu realizacji Postanowienia Sądu (...) Powiatowe Centrum Pomocy w (...) podejmowało działania wyłącznie związane z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej (...).*

Powiatowe centrum pomocy rodzinie podejmowało próby mające umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej lub instytucjonalnej, tj. przeprowadzano rozmowy z najbliższymi spokrewnionymi osobami, wysyłano zapytania do organizatorów pieczy zastępczej z terenu Polski. Ponadto trudności w tym zakresie zgłoszono do urzędu wojewódzkiego. Działania te okazały się nieskuteczne. Odmowy przyjęcia uzasadniane były najczęściej brakiem wolnych miejsc. Powiatowe centrum pomocy rodzinie przesała również dokumentację do ośrodka adopcyjnego w celu uruchomienia procedury przysposobienia dziecka. Działanie nie przyniosło zakładanego efektu, z uwagi na brak chętnych do adopcji, a następnie z powodu powrotu dziecka do środowiska rodzinnego.

– małoletni przed umieszczeniem w DPS przebywający w rodzinie zastępczej niezawodowej, rodzinnym domu dziecka oraz placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Ośrodek pomocy społecznej prowadził monitoring rodzin zastępczych, w których umieszczony był małoletni mieszkaniec DPS. Sytuacja małoletniego była również monitorowana po jego przeniesieniu do placówki opiekuńczo-wychowawczej. Monitoring polegał na uczestnictwie przedstawicieli jednostki w posiedzeniach zespołu ds. okresowej oceny małoletniego przebywającego w pieczy zastępczej.

W ramach działań pomocowych ośrodek pomocy społecznej dwukrotnie na wniosek opiekuna przyznał specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania w formie zajęć terapeutycznych: w 2021 r. – na okres trzech miesięcy, tj. w czerwcu w wymiarze 18 godzin miesięcznie oraz od lipca do sierpnia w wymiarze 40 godzin miesięcznie¹⁹, w 2022 r. – na okres dwóch

¹⁸ Dalej: ustawa o wrispz.

¹⁹ Przyznanie mniejszej liczby godzin w czerwcu wynikało z tego, że małoletni w roku szkolnym miał zapewnione w placówce oświatowej 22 godziny wsparcia.

miesiący, tj. od lipca do sierpnia w wymiarze 100 godzin miesięcznie²⁰. Okres udzielonego wsparcia był krótszy niż wynikało to z załączonych do wniosków zaświadczeń lekarskich (zaświadczenie wydano na 12 miesięcy). Kierownik jednostki poinformował: (...) świadczenia, które ustawowo zapewniane są w ramach innych systemów (oświata, ochrona zdrowia) nie mogą być zastąpione świadczeniami z pomocy społecznej, a przyznanie usług następuje w wyjątkowych przypadkach, jeżeli nie mają dostępu do zajęć o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (...) zgodnie z posiadaną dokumentacją już w kwietniu 2021 r. organizator pieczy zastępczej rozpoczął starania o umieszczenie małoletniego (...) w domu pomocy społecznej. Miało to miejsce przed wydaniem pierwszej decyzji o przyznaniu specjalistycznych usług opiekuńczych. Ww. decyzje były wydawane na krótkie okresy czasu z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację małoletniego oraz jego częste pobyty w szpitalach. Ponadto w każdym momencie była możliwość wydania nowej decyzji na kolejne okresy, w przypadku zgłoszenia przez opiekuna prawnego takiej konieczności. Ponadto Ośrodek pomocy społecznej zwrócił się do powiatowego centrum pomocy rodzinie o objęcie opiekuna specjalistycznym poradnictwem zawodowym. Ośrodek pomocy społecznej w sytuacji braku możliwości utrzymania małoletniego w placówce opiekuńczo-wychowawczej wystosował do organizatora pieczy zastępczej zapytanie czy istnieje możliwość skierowania dziecka do placówki opiekuńczo-wychowawczej typu specjalistyczno-opiekuńczego. Ośrodek pomocy społecznej nie zgłaszał dziecka do przysposobienia do ośrodka adopcyjnego. Dyrektor ośrodka pomocy społecznej wyjaśniła, że nie leży to w jego kompetencjach. Po umieszczeniu małoletniego ośrodek pomocy społecznej nie podejmował próby mającej na celu zapewnienie opieki w środowisku rodzinnym. Dyrektor jednostki wyjaśniła, że opiekun małoletniego (pracownik DPS) każdorazowo w wywiadach środowiskowych podtrzymuje zasadność pobytu dziecka w DPS, a ponadto rodzice małoletniego nie wykazują gotowości do podjęcia działań w kierunku przejęcia opieki na dzieckiem.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie w ramach działań mających na celu pozostanie małoletniego zapraszało osobę prowadzącą rodzinny dom na comiesięczne grupy wsparcia dla rodzin zastępczych organizowane przez jednostkę. Opiekunowi zapewniono ponadto możliwość korzystania ze szkoleń doszkalających oraz zwiększających kompetencje wychowawcze. Opiekun korzystał ze stałego wsparcia specjalisty pracy z rodziną, psychologów, pracownika socjalnego, pedagoga oraz w razie potrzeby prawnika. Udzielono również dodatkowego wsparcia terapeutycznego, które odbywało się w miejscu zamieszkania rodziny zastępczej w formie dwugodzinnych zajęć pięć razy w tygodniu.

Powiatowe centrum pomocy rodzinie w momencie powzięcia informacji o trudnościach w wychowaniu małoletniego (každorazowo agresywne zachowanie dziecka) i braku możliwości utrzymania dziecka w dotychczasowym miejscu, podejmowało liczne próby umieszczenia dziecka w innej rodzinie zastępczej, placówce specjalistyczno-terapeutycznej, a w trakcie pobytu dziecka w rodzinnym domu dziecka poszukiwano również miejsca w domu pomocy

²⁰ Małoletni nie skorzystał ze wsparcia w 2021 r. z uwagi na pobyt w Szpitalu a w 2022 r. z powodu nie odebrania przez opiekuna prawnego decyzji przyznającej wsparcie.

społecznej. Próby te polegały na kontaktach telefonicznych oraz prowadzeniu pisemnej korespondencji z powiatowymi centrami pomocy rodzinie oraz placówkami specjalistyczno-terapeutycznymi.

W trakcie postępowania skutkującego wydaniem postanowienia sądu o umieszczeniu małoletniego Powiatowe centrum pomocy rodzinie poparło wniosek złożony przez opiekuna wskazując, że: *małoletni (...) wymaga specjalistycznego wsparcia, wdrożenia metod pracy, których wcześniej rodzina zastępcza, a obecnie placówka opiekuńczo-wychowawcza nie są w stanie małoletniemu zapewnić. Możliwości rodziny zastępczej oraz placówki opiekuńczo-wychowawczej stają się ograniczone wobec deficytów rozwojowych (...). Jednocześnie zachowania (...) chłopca nie są wynikiem jego demoralizacji, a zaburzeń psychicznych. Dlatego też wskazane jest zabezpieczenie małoletniego w domu pomocy społecznej dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, w miejscu gdzie (...) będzie otoczony całodobowo adekwatnym wsparciem i opieką.* Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że ww. stanowisko jest odmienne od stanowiska przedstawionego w informacji ze szpitala sporządzonej w wyniku przeprowadzonej obserwacji w warunkach oddziału psychiatrycznego: *(...) dla prawidłowego funkcjonowania wymaga stabilnego środowiska docelowego, najlepiej w małą liczną grupie dzieci, gdzie mógłby liczyć na stałą uwagę i zainteresowanie opiekunów* czy też od stanowiska przedstawionego w diagnozie psychofizycznej: *małoletni wymaga w dalszym ciągu leczenia psychiatrycznego (cechy autystyczne, zachowania agresywne i autoagresywne). Istotne, aby chłopiec miał zapewnione stabilne środowisko rodzinne, które zapewnić mu może rodzina adopcyjna.* Powiatowe centrum pomocy rodzinie zgłosiło małoletniego do ośrodka adopcyjnego, a następnie aktualizowano jego sytuację prawną poprzez przesyłanie aktualnych diagnoz psychofizycznych małoletniego. Ponadto zapraszano przedstawiciela ośrodka adopcyjnego na posiedzenia Zespołu ds. okresowej oceny sytuacji dziecka. Powiatowe centrum pomocy rodzinie zwracało się również do ośrodka adopcyjnego z zapytaniem na jakim etapie jest postępowanie w sprawie przysposobienia małoletniego. Ośrodek adopcyjny podjął decyzję o braku zakwalifikowania małoletniego do przysposobienia.

(akta kontroli str. 26-35, 39-263, 267-318, 321-375, 378-409, 412-428, 432-522, 525-583, 743-744, 746, 1018-1019)

W latach 2022-2025 wszystkie ośrodki pomocy społecznej właściwe według miejsca zamieszkania pięciu osób objętych próbą na moment wydania decyzji kierującej do DPS realizowały programy sprzyjające procesowi deinstytucjonalizacji usług społecznych w lokalnym środowisku skierowane do dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie lub ich opiekunów²¹. Były to m.in.: Program Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej²², Program „Opieka Wytchnieniowa”²³, usługi asystenta rodziny²⁴, specjalistyczne usługi²⁵, Program

²¹ Informacje uzyskano w trybie art. 29 ust.1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

²² Realizowany przez pięć Ośrodków Pomocy Społecznej.

²³ Realizowany przez pięć Ośrodków Pomocy Społecznej.

²⁴ Realizowany przez trzy Ośrodki Pomocy Społecznej.

²⁵ Realizowany przez trzy Ośrodki Pomocy Społecznej.

„Za życiem”²⁶. Efektem realizacji ww. działań było objęcie nimi odpowiednio co najmniej²⁷: 55 dzieci, 95 opiekunów dzieci, 26 rodzin, 47 dzieci i 201 dzieci.

(akta kontroli str. 27, 40, 275-276, 413,435)

W objętym okresie kontrolą (do 11 sierpnia 2025 r.) w PCPR nie podejmowano działań mających na celu zapewnienie opieki w środowisku rodzinnym dzieciom i młodzieży umieszczonym w DPS, co szerzej opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 873-874)

W okresie objętym kontrolą (do 21 lipca 2025 r.) wszystkie dzieci umieszczono w DPS na podstawie postanowień sądu. Małoletni przed umieszczeniem przebywali w: instytucjonalnej pieczy zastępczej – dziewięć osób, rodzinie biologicznej, rodzinnej pieczy zastępczej oraz zakładzie opieki zdrowotnej po dwie osoby. W żadnej ze spraw nie nastąpiła zmiana orzeczenia wydanego przez sąd z orzeczenia o umieszczeniu w pieczy zastępczej na orzeczenie o umieszczeniu w DPS z powodu braku wolnych miejsc.

(akta kontroli str. 749-750)

Analiza 15 spraw dzieci i młodzieży, tj. wszystkich mieszkańców poniżej 18 roku życia przebywających w domu pomocy społecznej (na dzień 31 grudnia 2024 r.), wykazała, że wobec jednej osoby wydano więcej niż jedną decyzję o skierowaniu do domu pomocy społecznej, tj. najpierw decyzję o skierowaniu na czas oznaczony, a następnie po jej upływie na czas nieoznaczony. Obie decyzje wydał ten sam organ.

(akta kontroli str. 736, 1016)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na tym, że PCPR:

- nie zaplanował w projekcie Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Buskim na lata 2024-2026 działań na rzecz poszukiwania możliwości opuszczenia DPS przez dzieci i młodzież niepełnosprawnych intelektualnie,
- nie podejmował w stosunku do żadnego z 15 małych²⁸ niepełnosprawnych intelektualnie przebywających w okresie objętym kontrolą w DPS (do 24 lipca 2025 r.) działań, które mogłyby potencjalnie przyczynić się do opuszczenia przez nich tych placówek.

Brak działań w powyższym zakresie należy uznać za niezgodne z kryterium rzetelności.

(akta kontroli str. 873-874, 909)

Odnośnie niezaplanowania działań na rzecz poszukiwania możliwości opuszczenia DPS Dyrektor wyjaśniła: (...) *należy zaznaczyć, że Ustawa o wspieraniu*

²⁶ Realizowany przez jeden Ośrodek Pomocy Społecznej.

²⁷ Brak możliwości precyzyjnego określenia liczby opiekunów/rodziców/dzieci niepełnosprawnych, z uwagi na to, że nie wszystkie ośrodki pomocy społecznej prowadzą szczegółową ewidencję beneficjentów.

²⁸ Dzieci i młodzież przebywające w DPS w latach 2022-2025 (do 21 lipca).

rodziny i systemie pieczy zastępczej, a dokładnie art. 180 ust. 1 Ustawy wprost określa, co powinno być zawarte w tym programie nie rozdzielając wsparcia dedykowanego dzieciom w postaci rodzinnych form pieczy zastępczej na dzieci niepełnosprawne i dzieci pozostałe. Tak też sporządzony został ten dokument (...) Ważnym aspektem jest tutaj fakt, iż większość dzieci (12 dzieci) przebywających w Naszych DPS, tj. w Gnojnie i w Zborowie została umieszczona z instytucjonalnej pieczy zastępczej, co znaczy, że umieszczenie danego dziecka w DPS było ostatecznością bo wcześniej wykorzystano inne instytucje (POW), w których próbowano zapewnić odpowiednią opiekę dzieciom niepełnosprawnym, ponadto dzieci, które przebywały w pieczy zastępczej przechodziły ocenę i kwalifikację zgodnie z zapisami ustawy o pieczy zastępczej i umieszczenie ich w domach pomocy społecznej następowało po wyczerpaniu innych możliwości. Należy także zaznaczyć, że dzieci umieszczone w naszych DPS-ach były kierowane w wyniku wydanego Postanowienia Sądowego a naszym zadaniem była realizacja tych postanowień.

Odnosnie niepodjęcia działań, które mogłyby potencjalnie przyczynić się do opuszczenia DPS Dyrektor wyjaśniła: PCPR nie podejmował prób umieszczenia dzieci z DPS w Zborowie oraz Gnojnie w opiece środowiskowej z uwagi na brak formalnych podstaw do podjęcia takich działań w odniesieniu do dzieci już umieszczonych na mocy postanowień sądu, bez uprzedniego zaangażowania PCPR w procesie umieszczenia (...) Wszystkie dzieci kierowane były przez inne jednostki (...) i nie pozostają w zakresie kompetencji PCPR (...) nie współpracowano z ośrodkami adopcyjnymi w odniesieniu do dzieci przebywających w DPS w Zborowie lub Gnojnie, ponieważ żadna z tych spraw nie była w prowadzona w zakresie kompetencji PCPR. Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, działania w zakresie przysposobienia dziecka są prowadzone przez ośrodek adopcyjny, sąd rodzinny we współpracy z PCPR właściwym do miejsca zamieszkania dziecka w momencie zgłoszenia uregulowanej sytuacji prawnej (pozbawienia praw rodzicielskich rodziców) do ośrodka adopcyjnego. Wszystkie dzieci umieszczone w DPS Zborów i Gnojno pochodziły z terenów innych powiatów. Zatem to w kompetencji tych powiatowych instytucji było podejmowanie działań w celu przysposobienia dzieci. PPCR (...) nie podejmowało współpracy w sprawie dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie umieszczonych w DPS w Zborowie i Gnojnie z innymi jednostkami, gdyż nie należy to do kompetencji PCPR. Takie działania znajdują się w obowiązkach pracownika socjalnego domu pomocy społecznej, w którym dane dziecko przebywa.

(akta kontroli str. 871-874)

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że każde dziecko ma prawo do wzrastania w stabilnym środowisku wychowawczym, a dziecko, które nie może się wychowywać w swojej biologicznej rodzinie ma prawo uzyskać stałą opiekę w rodzinnych formach pieczy zastępczej lub w nowej rodzinie poprzez adopcję. Przyjęcie dziecka do DPS oznacza także umieszczenie go poza systemem pieczy zastępczej. „Zniknięcie” dzieci z tego systemu oraz statystyk powoduje, że jednostki organizacyjne właściwe w sprawach umieszczania dzieci w pieczy zastępczej tracą nim zainteresowanie. Z ustaleń kontroli wynika, że w DPS przebywają także dzieci umieszczone ze względu na brak miejsc w pieczy zastępczej. Co więcej w DPS przebywa m.in. małoletni, pomimo że z opinii specjalistów wynika, iż (...) dla prawidłowego funkcjonowania wymaga stabilnego środowiska docelowego, najlepiej w mała licznej grupie dzieci, gdzie mógłby liczyć na

stałą uwagę i zainteresowanie opiekunów (...) Istotne, aby chłopiec miał zapewnione stabilne środowisko rodzinne, które zapewnić mu może rodzina adopcyjna.

W ocenie NIK, PCPR jako podmiot sprawujący nadzór nad działalnością DPS, a tym samym dysponujący bieżącą wiedzą na temat sytuacji dzieci i młodzieży umieszczonych w DPS powinien również planować oraz angażować się w działania zmierzające w kierunku umieszczenia ich w środowisku rodzinnym. Najwyższa Izba Kontroli zwraca również uwagę, że art. 180 pkt 1 ustawy nie zawiera zamkniętego katalogu elementów jakie można zawrzeć w 3-letnim powiatowym programie dotyczącym rozwoju pieczy zastępczej. Ponadto działania na rzecz opuszczenia przez małoletnich DPS można zaplanować np. w planie rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej.

Ponadto wskazać należy, że stosownie do art. 164 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej²⁹, rodzice, podmiot leczniczy, organizator rodzinnej pieczy zastępczej, dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego oraz inna instytucja lub osoba, które powzięły informację o dziecku uzasadniającą zakwalifikowanie dziecka do przysposobienia, zgłaszają tę informację do ośrodka adopcyjnego działającego na terenie województwa, w którym przebywa dziecko. Zatem każda instytucja, jeżeli poweźmie informację o dziecku uzasadniającą zakwalifikowanie go do przysposobienia, ma obowiązek współpracować z ośrodkiem adopcyjnym. Najwyższa Izba Kontroli zauważa także, że zgodnie z art. 27 Kodeksu cywilnego miejscem zamieszkania osoby pozostającej pod opieką jest miejsce zamieszkania opiekuna. Tym samym w przypadku gdyby opiekun małoletniego zamieszkuje powiat buski to właśnie PCPR jest właściwym ze względu na miejsce zamieszkania małoletniego powiatowym centrum pomocy rodzinie.

OCENA CZĄSTKOWA

W PCPR nie w pełni rzetelnie opracowano projekt Powiatowego Programu Pieczy Zastępczej na lata 2024-2026, gdyż nie ujęto w nim działań na rzecz poszukiwania możliwości opuszczenia DPS przez małoletnich. Centrum w okresie objętym kontrolą nie podejmowało również żadnych działań mogących się przyczynić przyczyniających się do opuszczenia przez małoletnich tych placówek.

2. Nadzór nad działalnością domów pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną

Opis stanu faktycznego

W PCPR za realizację zadań związanych z nadzorem nad DPS odpowiedzialny był Zespół Rodzinnej Pieczy Zastępczej, Wpłaty Świadczeń oraz Pomocy Instytucjonalnej³⁰. Zadanie to w latach 2022-2025 realizowało dwóch pracowników, tj. Kierownik ZRP oraz starszy specjalista pracy socjalnej. Obowiązek ten znajdował odzwierciedlenie w przydzielonych im zakresach czynności. W zakresach tych wskazano ponadto osoby, które w razie nieobecności pracownika będą pełnić powierzone im obowiązki. Ww. pracownicy w latach 2022-2025 (do 14 lipca) uczestniczyli m.in.

²⁹ Dz.U. z 2025 r. poz. 49.

³⁰ Dalej: ZRP.

w konferencjach oraz szkoleniach dotyczących deinstytucjonalizacji usług społecznych czy też przeciwdziałaniu zjawisku przemocy domowej.

(akta kontroli str. 1049-1083, 1312-1332)

W okresie objętym kontrolą (do 18 lipca 2025 r.) w PCPR obowiązywała wewnętrzna procedura w sprawie zasad sprawowania nadzoru nad DPS, tj. procedura kontroli w jednostkach podległych Powiatowemu Centrum Pomocy Rodzinie w Busku-Zdroju (Domach Pomocy Społecznej, Warsztatach Terapii Zajęciowej)³¹. W dokumencie tym określono m.in. zasady ustalania harmonogramu kontroli, potencjalny zakres kontroli czy sposób realizacji zaleceń pokontrolnych.

(akta kontroli str. 591-595)

Średni, najkrótszy oraz najdłuższy czas oczekiwania na miejsce w domu pomocy społecznej osób umieszczonych w latach 2022-2025 (do 16 lipca) licząc od dnia wydania prawomocnego postanowienia sądu o umieszczeniu³² wynosił odpowiednio: 158, 18 i 687 dni. Badanie próby pięciu spraw³³, w których czas od dnia wydania prawomocnego postanowienia sądu opiekuńczego do dnia umieszczenia w DPS w Zborowie lub DPS w Gnojnie przekroczył 30 dni wykazało, że wydłużenie czasu nie było związane z działalnością PCPR i wynikało:

- PŚ.5026.244.1.2022 (138 dni) – z przekazania postanowienia sądu rejonowego do miejskiego ośrodka pomocy społecznej po upływie około dwóch miesięcy od daty uprawomocnienia oraz z odmowy wydania decyzji o umieszczeniu osoby przez inne powiatowe centrum pomocy rodzinie, pomimo wydanej decyzji o skierowaniu. Odmowę uzasadniono tym, że małoletni stanowi potencjalnie zagrożenie dla innych mieszkańców,
- MOPS.5120.000014.02168.2025.ES (687 dni) – przez okres prawie dwóch lat opiekun prawny nie wyrażał zgody na umieszczenie małoletniej uzasadniając swoje stanowisko tym, że samodzielnie będzie sprawował nad nią opiekę,
- ZPS.5120.3.2019.8 (145 dni) – z przekazania postanowienia sądu rejonowego do miejskiego ośrodka pomocy społecznej po upływie trzech miesięcy od uprawomocnienia się ww. orzeczenia oraz braku możliwości wydania decyzji kierującej, z uwagi na nieprawidłowo przeprowadzony wywiad środowiskowy przez inny ośrodek pomocy społecznej,
- DPOS.81312.ZW.4819.2025 (279 dni) – z przekazania postanowienia sądu rejonowego do miejskiego ośrodka pomocy społecznej po upływie miesiąca od uprawomocnienia się ww. orzeczenia, braku pełnej dokumentacji niezbędnej w celu wszczęcia procedury (dwa miesiące) oraz z trzech odmów wydania decyzji o umieszczeniu przez inne powiatowe centra pomocy rodzinie/centrum usług wspólnych, pomimo wydanej decyzji o skierowaniu. Odmowy uzasadniane były tym, że małoletnia jest agresywna, potrzebuje opieki psychiatrycznej, nie spełnia kryterium wieku czy zbyt dużą niepełnosprawnością pozostałych mieszkańców, co miało stanowić dużą

³¹ Wprowadzona zarządzeniem nr 30/2020 Dyrektora z 21 grudnia 2020 r.

³² Zarówno na czas postępowania, jak i na czas nieokreślony.

³³ Osoby umieszczone w DPS w okresie objętym kontrolą, które licząc od dnia wydania prawomocnego postanowienia sądu o umieszczeniu w DPS najdłużej oczekiwały na miejsce.

barierę w komunikacji, a tym samym brak odpowiednich warunków, terapii, opieki oraz kontaktów społecznych dla dobra małoletniej,

- WIP.I.2.700.K.885.4.2024 – z wniosku opiekuna prawnego do sądu z prośbą o wstrzymanie postanowienia do czasu wskazania domu pomocy społecznej bliżej jego miejsca zamieszkania. Ponadto w tym czasie miejski ośrodek pomocy społecznej skontaktował się z 45 domami pomocy społecznej w celu znalezienia miejsca do realizacji ww. postanowienia. W 43 placówkach nie dysponowano wolnymi miejscami, a w pozostałych dwóch nie wyrażono zgody na umieszczenie małoletniej.

(akta kontroli str. 6-7, 10-12, 15-18, 21-22, 413, 586)

Na próbie pięciu spraw³⁴ ustalono, że w czterech przypadkach Dyrektor z upoważnienia starosty wydała decyzję o umieszczeniu w DPS na okres tożsamy z okresem wynikającym z postanowienia sądu, natomiast w jednym przypadku takiej zgodności nie zachowano, co szerzej opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 597-602)

W latach 2022-2025 (do 21 lipca) nie wystąpiły przypadki odmowy przyjęcia do DPS, w stosunku do których decyzję o skierowaniu do domu pomocy społecznej. Ośrodki pomocy społecznej na etapie kierowania do domu pomocy społecznej (do 31 lipca roku) zgodnie z art. 65 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej³⁵ w ramach badania liczby miejsc oraz czasu oczekiwania na przyjęcie do domu pomocy społecznej, zwracały się do PCPR z zapytaniem czy DPS na terenie powiatu buskiego dysponują wolnymi miejscami. W przypadku braku miejsc przy jednoczesnym wyrażeniu zgody na przyjęcie, Centrum wpisywało osobę na listę oczekujących, informując ośrodek o miejscu na liście. Analiza listy wykazała, że w 2022 r. do DPS w Gnojnie nastąpiło przyjęcie poza kolejnością. Dyrektor wyjaśniła: (...) *okazało się, że osoba (...) będąca na miejscu 1 nie może być umieszczona z uwagi na brak kompletu dokumentacji w tej sprawie, co zostało ustalone (...) w rozmowie telefonicznej z pracownikiem socjalnym Ośrodka Pomocy Społecznej w Chrzanowie (...) po skompletowaniu dokumentów (...) również został umieszczony (...)*. W okresie objętym kontrolą na etapie poszukiwania miejsca do domu pomocy społecznej PCPR poinformowała o odmowie przyjęcia czterech małoletnich z niepełnosprawnością intelektualną do DPS, co szerzej opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 751)

Analiza losów trzech małoletnich, którym odmówiono przyjęcia do DPS wykazała, że jedną z osób, mimo wcześniejszej odmowy umieszczono w DPS w Zborowie. Przyjęcie nastąpiło po ponad 3 miesiącach od wpływu do PCPR pierwszego zapytania o możliwość przyjęcia do DPS. Pozostałe dwie osoby nie zostały umieszczone w domu pomocy społecznej. Jeden z małoletnich oczekuje na wolne miejsce w domu pomocy społecznej w ośrodku leczniczo-rehabilitacyjnym dla dzieci (szósty na liście oczekujących). Druga osoba, na podstawie postanowienia sądu przebywa w schronisku dla nieletnich.

³⁴ Dobór celowy według osądu kontrolera.

³⁵ Dz.U. z 2025 r. poz. 1214, dalej: ups.

Postanowienie zostało wydane w momencie, gdy osoba była już skierowana do domu pomocy społecznej i oczekiwała na miejsce.

(akta kontroli str. 751, 1030, 1033)

W latach 2022-2025 (do 21 lipca) Dyrektor wydała 15 decyzji o umieszczeniu dziecka w DPS, również mimo braku wolnych miejsc w ramach limitu określonego w zezwoleniu Wojewody Świętokrzyskiego. Szerzej na ten temat w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 603)

PCPR w latach 2022-2025 (do 31 lipca) przeprowadził sześć kontroli DPS:

- w 2022 r. skontrolowano w jaki sposób traktowani są mieszkańcy, jakie zapewnione są im warunki pobytu, opieki oraz ochrony przed ryzykiem niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz karania, mając na względzie odpowiednie standardy;
- w 2023 r. w zakresie ich organizacji oraz świadczenia usług, o których mowa w art. 55 ups oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej³⁶. Ponadto w DPS w Zborowie sprawdzono realizację zaleceń pokontrolnych wydanych przez jednostki kontrolujące DPS w roku 2023, natomiast w DPS w Gnojnie jakie kontrole prowadzone były w danym roku w jednostce;
- w 2024 r. w zakresie zapewnienia standardów usług na rzecz mieszkańców, tj. potrzeb bytowych zapewniających miejsce zamieszkania, wyżywienie, odzież i obuwie, utrzymanie czystości, potrzeb opiekuńczych polegających na udzielaniu pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, pielęgnacji, niezbędnej pomocy w załatwieniu spraw osobistych oraz potrzeb wspomagających, polegających na umożliwieniu udziału w terapii zajęciowej oraz w zakresie spełniania wymogu wskaźnika zatrudnienia pracowników zespołu terapeutyczno-opiekuńczego.

W żadnej z ww. kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości. Centrum zaplanowało również kontrole w DPS na IV kwartał 2025 r.

Ponadto w ramach działań mających na celu weryfikację prawidłowości i poprawności funkcjonowania DPS, w szczególności w obszarze przestrzegania praw dzieci w nich umieszczonych, PCPR pozostawał w kontakcie telefonicznym, e-mailowym z pracownikami DPS. Dyrektorzy DPS brali udział w posiedzeniach Zarządu Powiatu Buskiego, na których obecna była również Dyrektor. W trakcie spotkania omawiano bieżące sprawy dotyczące funkcjonowania DPS. Udział w posiedzeniach Zarządu Powiatu Buskiego poprzedzony był przekazaniem pism przez dyrektora DPS do Zarządu Powiatu Buskiego i do PCPR, które były opiniowane przez Centrum. PCPR corocznie opiniował także sprawozdania z działalności DPS.

(akta kontroli str. 604-678, 889, 1285-1287)

Centrum w okresie objętym kontrolą nie weryfikowało i nie było upoważnione do kontroli wywiązywania się przez DPS z obowiązków, o których mowa

³⁶ Dz. U. z 2025 r. poz. 51.

w art. 21 i 22b ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich³⁷.

(akta kontroli str. 604, 868)

Przeprowadzana przed kontrolami w DPS analiza ryzyka nie uwzględniała zmiany w przepisach dotyczących funkcjonowania DPS oraz skutkowało tym, że PCPR nie planował do kontroli niektórych obszarów działalności DPS.

(akta kontroli str. 604-678, 1084-1284)

W latach 2022-2025 (do 8 września) w DPS przeprowadzono 25 kontroli w zakresie przestrzegania praw mieszkańców lub w obszarach na nie oddziaływujących:

- sędzia Sądu Rejonowego w Busku-Zdroju przeprowadził osiem kontroli, z czego: w 2022 r. – trzy, 2023 r. – jedną i w 2024 – cztery. Kontrole dotyczyły przestrzegania praw mieszkańców oraz warunków, w jakich przebywają;
- pracownicy Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego przeprowadził trzy kontrole: w 2022 r. – dwie i w 2024 r. – jedną. Kontrole z 2022 r. dotyczyły przestrzegania praw mieszkańców, a z 2024 r. przestrzegania standardu świadczonych usług na rzecz mieszkańców (bytowych, opiekuńczych i wspomagających), dokumentacji mieszkańców (socjalnej i medycznej), kwalifikacji personelu DPS i spełnienia wymogu wskaźnika zatrudnienia pracowników zespołu opiekuńczo-terapeutycznego oraz realizacji wymogów dotyczących zajęć rehabilitacji społecznej (rodzaje zajęć, ich zakres programowy, dokumentowanie zajęć).
- Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Busku-Zdroju przeprowadził 13 kontroli, z czego: w 2022 r. – jedną, w latach 2023-2025 – po cztery.
- Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Busku-Zdroju przeprowadziła jedną kontrolę w 2025 r.

Spośród ww. kontroli, w 23 nie stwierdzono nieprawidłowości. Pozostałe dwie kontrole wykazały odstępstwa od stanu oczekiwanego:

- Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Busku-Zdroju w lutym 2024 r. ustalił, że w DPS w Zborowie w sposób nieprawidłowy postępuje się z bielizną czystą i brudną, brak jest prawidłowego oznakowania pojemników zastępczych na środki do dezynfekcji, nieprawidłowo postępuje się z odpadami zakaźnymi. Stwierdzono ponadto, że dla części środków do dezynfekcji rąk i powierzchni oraz wyrobów i opatrunków medycznych upłynął termin ważności. Nieprawidłowości usunięto w dniu podpisania protokołu z kontroli.
- Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Busku-Zdroju w czerwcu 2025 r. ustaliła, że w DPS w Zborowie brak jest możliwości natychmiastowego otwarcia drzwi na drodze ewakuacyjnej na parterze. Ustalono również, że Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego brak jest istotnych informacji o obiekcie i urządzeniach przeciwpożarowych. Nieprawidłowość dotycząca drzwi została usunięta w trakcie kontroli. Odnośnie nieprawidłowości w zakresie ww. Instrukcji wydano decyzję

³⁷ Dz.U. z 2024 r. poz. 1802, ze zm.

administracyjną nakazującą Dyrektorowi DPS w Zborowie jej zaktualizowanie, w terminie do 15 września 2025 r.

W okresie objętym kontrolą (do 3 września 2025 r.) PCPR nie posiadał dokumentacji podsumowującej większość ww. kontroli, o czym szerzej w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 747-748)

Dyrektor PCPR informacje odnośnie nieprawidłowości w Instrukcji Bezpieczeństwa Pożarowego omówiła podczas posiedzenia Zarządu Powiatu Buskiego 24 lipca 2025 r.³⁸ W dniu 16 września 2025 r., DPS poinformował Centrum o zrealizowaniu zaleceń pokontrolnych.

(akta kontroli str. 1045, 1047-1048)

W kontrolowanym okresie (do 18 lipca 2025 r.) do PCPR wpłynęła jedna skarga dotycząca nieprzestrzegania praw małoletniego mieszkańca DPS, tj. znęcania się personelu psychiczne nad mieszkańcem, manipulowania nim oraz podawania leków pomimo braku odpowiedniego zlecenia wydanego przez lekarza. W wyniku przeprowadzonego postępowania, Centrum uznało skargę za bezzasadną. Ustalenie zostało dokonane w oparciu o pisemne oraz ustne wyjaśnienia Dyrektora DPS (do wyjaśnień załączono takie dokumenty jak: notatki służbowe, kopie zawiadomień do sądu i prokuratury, wyciąg z karty informacyjnej ze szpitala), obserwację małoletniego przeprowadzoną w trakcie wizyty w DPS oraz rozmowę z mieszkańcem. W trakcie postępowania nie weryfikowano innej dokumentacji niż tą, którą przedłożyła Dyrektorka DPS, a wyjaśnienia małoletnia składała w obecności m.in. Dyrektorki DPS, tj. pracownika oskarżanego o dopuszczanie się ww. czynów. Kierownik ZRP wyjaśniła: (...) *W dniu odbytej wizyty w DPS (...) na początku zastano małoletnią w gabinecie pani dyrektor – dziewczyna siedziała na fotelu (...) Rozmowę z małoletnią przeprowadzono w obecności pani dyrektor z dwóch powodów. Pierwszy z nich jest taki, że pani dyrektor jest osobą aktualnie reprezentującą małoletnią (...) z uwagi na zakaz zbliżania się do dziewczynki jej ojca biologicznego. Ponadto małoletnia (...) podała, że będzie rozmawiała tylko i wyłącznie w obecności pani dyrektor. Wobec pani dyrektor DPS (...), jak i innych pracowników nie toczy się żadne postępowanie o znęcanie psychiczne nad małoletnią, w związku z tym, nie było podstaw prawnych aby pani Dyrektorka DPS (...) nie była obecna podczas rozmowy. Co więcej podczas wizyty służbowej nie zauważono aby małoletnia (...) bała się pani dyrektor bo gdyby tak było nie przychodziłaby do jej gabinetu i siedziała godzinami w jednym pomieszczeniu z osobą która potencjalnie robi jej krzywdę. Wręcz przeciwnie, podczas wizyty dało się zauważyć, że dziewczynka darzy panią dyrektor ciepłymi uczuciami. Natomiast bardzo ważnym aspektem w tej sprawie jest fakt, że wobec ojca (...) toczy się postępowanie o znęcanie się psychiczne, fizyczne (...). Zapoznając się szczegółowo z wyjaśnieniami pani dyrektor (...) załącznikami (...) a także obserwacji zachowania małoletniej (...) podczas niezapowiedzianej wizyty w DPS (...) nie mieliśmy podstaw do zakładania, że czyny (...) są prawdziwe. Wręcz przeciwnie w żaden sposób nie pokrywały się ze stanem faktycznym (...) procedury podawania leków, czy procedury przymusu bezpośredniego są nam znane.*

(akta kontroli str. 679-707, 879, 882-883)

³⁸ Decyzja została wydana 4 lipca 2025 r.

W latach 2022-2025 (do 30 czerwca) PCPR z upoważnienia Starosty Buskiego, otrzymywał i analizował zanonimizowane informacje, o której mowa w art. 55c ust. 6 ups, tj. rejestr zgłoszeń o zdarzeniach nadzwyczajnych dotyczących mieszkańców domu, związanych z zagrożeniem życia lub zdrowia tych mieszkańców. Cztery odnotowane zdarzenia dotyczyło małoletnich mieszkańców DPS³⁹. W wyniku analizy i oceny zasadności działań następczych, Centrum potwierdziło ich zasadność. Ponadto w ramach ww. upoważnienia Dyrektor PCPR, stosownie do art. 55c ust. 8 ups, przekazywała wojewodzie informację zbiorczą o zgłoszeniach o zdarzeniach nadzwyczajnych i podjętych działaniach następczych nie rzadziej niż raz na kwartał.

(akta kontroli str. 708-728)

W ramach nadzoru nad DPS, Zespół Rodzinnej Pieczy Zastępczej, Wyłaty Świadczeń oraz Pomocy Instytucjonalnej nie podejmował współpracy z innymi komórkami organizacyjnymi lub instytucjami odpowiedzialnymi za wsparcie rodziny oraz system pieczy zastępczej w celu zminimalizowania ryzyka umieszczenia dziecka w DPS lub w celu znalezienia dla dziecka umieszczonego w DPS wsparcia w ramach systemu pieczy zastępczej.

(akta kontroli str. 889)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Kontrole przeprowadzone w DPS przez PCPR nie były poprzedzone w pełni rzetelną analizą ryzyka, gdyż:
 - nie uwzględniała ona zmiany w przepisach dotyczących funkcjonowania DPS, tj. obowiązku ukończenia przez pracowników zespołu terapeutyczno-opiekuńczego szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej zorganizowanego przez dyrektora domu⁴⁰;
 - w wyniku jej przeprowadzenia do kontroli nie planowano w ogóle niektórych obszarów działalności DPS⁴¹. Jednocześnie co roku typowano i kontrolowano te same obszary działalności DPS, mimo że przeprowadzone wcześniej kontrole przez Centrum oraz inne podmioty zewnętrzne nie wykazywały w nich nieprawidłowości.

(akta kontroli str. 604-678)

W konsekwencji w trakcie przeprowadzonych kontroli pracownicy PCPR nie badali obszarów, które analizowała Najwyższa Izba Kontroli i stwierdziła nieprawidłowości, polegające na:

³⁹ Wszystkie zdarzenia wystąpiły w DPS w Zborowie.

⁴⁰ Obowiązek wprowadzony rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 27 października 2023 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. poz. 2355).

⁴¹ Obszary te nie były również przedmiotem kontroli prowadzonych przez inne podmioty.

- a) DPS w Gnojnie:
- nieokreśleniu wymiaru czasu zajęć do realizacji w indywidualnych planach wsparcia mieszkańców;
 - przechowywaniu leków niezgodnie z zasadami określonymi w wewnętrznych procedurach medycznych;
 - nieprzeszkoleniu w zakresie udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej wszystkich pracowników zespołu terapeutyczno-opiekuńczego;
- b) DPS w Zborowie:
- nieprzeszkoleniu w zakresie udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej wszystkich pracowników zespołu terapeutyczno-opiekuńczego;
 - nieprowadzeniu rejestracji podawania leków zleconych przez lekarza.

(akta kontroli str. 1086-1151, 1154-1284)

Z wyjaśnień Dyrektor wynika, że ustalany przez PCPR zakres kontroli obejmował zagadnienia, które w jej ocenie w tym czasie wymagały weryfikacji i skontrolowania. Ponadto dodała, że priorytetem Centrum w swoich zadaniach jest zbadanie czy DPS funkcjonują zgodnie z obowiązującymi standardami, a także w sposób gwarantujący poszanowanie godności człowieka oraz o dobro mieszkańców.

(akta kontroli str. 1046, 1335)

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że PCPR przy planowaniu przynajmniej części powinien uwzględniać również m.in. nowe obowiązki nakładane na DPS.

2. Dyrektor w rozstrzygnięciu decyzji PCPR.ZRP.470.17.22 z 23 sierpnia 2022 r. w sprawie umieszczenia małoletniego w DPS wskazała, że umieszczenie to następuje na czas nieokreślony, co było niezgodne z postanowieniem Sądu Rejonowego Gdańsk-Południe w Gdańsku, w którym wskazano, że osobę umieszcza się w DPS do czasu prawomocnego zakończenia sprawy.

(akta kontroli str. 597-602)

Kierownik ZRP odpowiedzialna za opracowanie projektu decyzji wyjaśniła: *Projekt decyzji (...) został sporządzony zgodnie z § 10 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie domów pomocy społecznej. Ponadto należy zaznaczyć, że w decyzji tej w powołaniu podstawy prawnej wydania decyzji przytoczono postanowienie w tej sprawie (...)*

Dyrektor złożyła tożsame wyjaśnienia.

(akta kontroli str. 882, 878)

Wyjaśnienia nie zasługują na uwzględnienie, gdyż umieszczenie w DPS nie nastąpiło na wniosek przedstawiciela ustawowego a sprawa została wszczęta z urzędu. Najwyższa Izba Kontroli nie kwestionuje podstawy prawnej przywołanej w decyzji, a rozstrzygnięcie.

Biorąc pod uwagę, że stwierdzona nieprawidłowość miała jednostkowy charakter oraz to, iż decyzja ta została przez Dyrektor już uchylona,

Najwyższa Izba Kontroli odstępuje od formułowania wniosku pokontrolnego.

3. Dyrektor wydała w stosunku do ośmiu z 15 małoletnich decyzję o umieszczeniu⁴² w domu pomocy społecznej, mimo że DPS zamieszkiwało już co najmniej 100 osób.

Było to niezgodne z decyzją Wojewody Świętokrzyskiego z 9 stycznia 2013 r. znak: PS.II.9423.14.2012 r. W decyzji tej zezwolono na prowadzenie DPS w Gnojnie dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych na 100 miejsc.

(akta kontroli str. 603, 740)

Kierownik ZRP odpowiedzialna za opracowanie projektów decyzji o umieszczeniu wyjaśniła: (...) *było to spowodowane pilną potrzebą zabezpieczenia osoby wymagającej natychmiastowej pomocy formie opieki całodobowej. Jednocześnie dodały, że Należy tutaj zaznaczyć, że umieszczenie osoby ponad stan odbywało się tylko i wyłącznie za pisemną zgodą dyrekcji Domu Pomocy Społecznej (...) i zobowiązania, że przyjęcie mieszkańca ponad stan nie zaburzy ogólnego funkcjonowania domu.* Dyrektor złożyła tożsame wyjaśnienia.

(akta kontroli str. 878-879, 1038-1039)

NIK zwraca uwagę, że maksymalna liczba miejsc w DPS została określona w taki sposób, aby dostosować liczbę mieszkańców do specyfiki i możliwości jednostki, w tym liczby personelu zapewniającego opiekę nad osobami umieszczonymi w DPS i nie powinna być przekraczana.

4. PCPR nie zapewniło sobie bieżącego dostępu do 22 z 25 protokołów z kontroli przeprowadzonych w latach 2022-2025 (do 11 czerwca) w DPS przez inne podmioty w zakresie przestrzegania praw mieszkańców lub w obszarach oddziałujących na te prawa, w tym z tych kontroli, w których podmioty zewnętrzne stwierdziły nieprawidłowości, pomimo tego, że Centrum sprawuje nadzór nad tymi jednostkami.
W konsekwencji PCPR nie dysponowało kompleksowymi informacjami na temat ustaleń, w tym o stwierdzonych nieprawidłowościach lub uzyskiwało je dopiero w trakcie prowadzonych kontroli w DPS.

(akta kontroli str. 747-748)

Kierownik ZPR wyjaśniła: *PCPR dysponowało 3 z 25 protokołów kontrolnych z kontroli przeprowadzonych w DPS Zborów i DPS Gnojno w latach 2022-2025, gdyż właśnie te Protokoły zostały przekazane do nas przez Starostwo Powiatowe w Busku-Zdroju. Nie wiemy dlaczego jednostki przeprowadzające kontrole w DPS-ach (...) nie przekazywały do PCPR bądź powiatu prowadzącego DPS wszystkich protokołów z przeprowadzonych kontroli. Należy także dodać informacje o prowadzonych kontrolach a także wynikach, co roku są przedstawiane w sprawozdaniu danego DPS-u, które składane są do PCPR a następnie ze złożonymi sprawozdaniem*

⁴² Wszystkie przypadki dotyczyły umieszczenia w DPS w Gnojnie.

zapoznaje się także Zarząd Powiatu Buskiego. Dyrektor złożyła tożsame wyjaśnienia.

(akta kontroli str. 1038, 1045)

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że PCPR jako podmiot nadzorujący DPS, powinien zapewnić sobie bieżący dostęp do protokołów i wystąpień pokontrolnych, które stanowią ważną informację zarządczą. Sprawozdania z działalności DPS były sporządzane w styczniu za poprzedni rok kalendarzowy.

Ww. dokumentację Centrum zgromadziło w trakcie kontroli NIK, tj. 3 września 2025 r. W związku z tym NIK odstępuje od formułowania wniosku pokontrolnego dotyczącego tej nieprawidłowości.

5. Dyrektor w okresie objętym kontrolą (do 8 września 2025 r.), poinformowała trzy ośrodki pomocy społecznej o odmowie przyjęcia czworga małoletnich z niepełnosprawnością intelektualną, pomimo dostępnych wolnych miejsc w DPS. Było to działanie nierzetelne. Odmowę przyjęcia małoletnich Dyrektor uzasadniła względami bezpieczeństwa.

(akta kontroli str. 751-783)

Dyrektor wyjaśniła: PCPR (...) odmówił przyjęcia czwórki dzieci (...) głównie z uwagi na pisemną odmowę przyjęcia danego dziecka przez Dyрекcję Domu Pomocy Społecznej. Każdorazowo odmowa ta była podyktowana zapewnieniem bezpieczeństwa przebywających tam już dzieci, młodzieży i dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie. Dyrekcja DPS po szczegółowej analizie dokumentacji danego dziecka dopiero podejmowała decyzję w tej sprawie. Jak wiadomo do domów pomocy społecznej o takich profilach trafiają dzieci z różnymi zaburzeniami zachowania, niektóre wymagają specjalistycznej opieki i wsparcia. Niektóre też dzieci przejawiają bardzo groźne zachowania, które mogą wzbudzić niepokój, strach i obawę dzieci, osób już tam przebywających. Dlatego też kierując się dobrem, bezpieczeństwem naszych mieszkańców DPS zdarza się że nie wszystkie osoby, a w tym przypadku dzieci są przyjmowane do DPS.

(akta kontroli str. 1045-1046)

Najwyższa Izba Kontroli wskazuje, że zaburzenia zachowania małoletnich często wynikają z ich niepełnosprawności. Tym samym złożone wyjaśnienia wskazują na praktykę „wybierania” przyszłych mieszkańców co narusza zasadę równego traktowania niepełnoletnich osób z niepełnosprawnością intelektualną, w stosunku do których sąd orzekł o umieszczeniu w DPS.

OCENA CZĄSTKOWA

Nadzór Dyrektora PCPR nad DPS-ami nie był sprawowany w pełni prawidłowo. W latach 2022-2024 pracownicy PCPR w ramach nadzoru corocznie przeprowadzali kontrole w DPS, jednak proces planowania nie poprzedzono rzetelną analizą ryzyka – na etapie planowania kontroli nie uwzględniano w ogóle niektórych obszarów działalności DPS. Na skutek tego pracownicy PCPR nie stwierdzili nieprawidłowości polegających na nieokreśleniu wymiaru czasu zajęć do realizacji w indywidualnych planach wsparcia mieszkańców, przechowywaniu leków niezgodnie z zasadami określonymi w wewnętrznych procedurach medycznych, nieprzeszkoleniu w zakresie udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej wszystkich pracowników zespołu terapeutyczno-opiekuńczego. W uregulowaniach wewnętrznych PCPR oraz zakresach czynności

pracowników uwzględniono zadania dotyczące nadzoru nad DPS. W Centrum rzetelnie rozpatrzono jedyną skargę dotyczącą małoletniej mieszkanki DPS. Dyrektor w okresie objętym kontrolą wydawała decyzje o umieszczeniu w DPS, pomimo że nie dysponowały one wolnymi miejscami w ramach limitu określonego przez Wojewodę Świętokrzyskiego. Dyrektor poinformowała ponadto trzy ośrodki pomocy społecznej o odmowie przyjęcia czworga małoletnich z niepełnosprawnością intelektualną, pomimo dostępnych wolnych miejsc w DPS. Dyrektor nie zapewniła, aby PCPR również otrzymywało dokumentację z kontroli przeprowadzanych przez podmioty zewnętrzne. Działania w tym zakresie podjęto dopiero w trakcie kontroli NIK.

IV. Uwagi i wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące wnioski:

Wnioski	1. Podjęcie czynności w celu uwzględnienia w Powiatowym Programie Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2024-2026 działań na rzecz poszukiwania możliwości opuszczenia placówki przez umieszczone w niej dzieci i młodzież.2. Podejmowanie działań, które potencjalnie mogą przyczynić się do opuszczenia DPS przez małoletnich.3. Zaniechanie wydawania decyzji o umieszczeniu w domu pomocy społecznej w sytuacji, kiedy DPS nie dysponuje wolnymi miejscami w ramach limitu ustalonego przez Wojewodę Świętokrzyskiego.4. Zaniechanie informowania ośrodków pomocy społecznej o odmowie przyjęcia do DPS małoletnich z niepełnosprawnością intelektualną, w sytuacji dysponuje on wolnymi miejscami w ramach limitu ustalonego przez Wojewodę Świętokrzyskiego.5. Podejmowanie kontroli w DPS na podstawie rzetelnej analizy ryzyka.
Uwagi	NIK nie formułuje uwag.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne sporządzono w postaci elektronicznej z użyciem kwalifikowanych podpisów elektronicznych.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury w Kielcach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania
wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kielce, 30 września 2025 r.

Kontroler

Przemysław Pikuła
specjalista kontroli państwowej

/podpisano elektronicznie/

Najwyższa Izba Kontroli

Delegatura w Kielcach

Dyrektor

Grzegorz Walendzik

/podpisano elektronicznie/